

Sveučilište u Rijeci
Filozofski fakultet
Odsjek za kulturalne studije

Završni rad

**UTJECAJ KULTURNIH POLITIKA NA STVARANJE I
OČUVANJE KULTURNE BAŠTINE**

Usporedba regionalnih i lokalnih kulturnih politika

Mentor: Renato Stanković, mag. cult.

Studentica: Valerija Jušinski

Rijeka, rujan 2018. godine

SADRŽAJ

1 UVOD	3
2 GEOGRAFSKA OBILJEŽJA.....	4
2.1. <i>Smještaj Zagrebačke županije i Općine Pisarovina</i>	4
3 KULTURNI RAZVOJ	5
3.1. <i>Kultura</i>	6
3.2. <i>Strateški dokumenti i razvojna strategija</i>	7
4 KULTURNA POLITIKA	9
4.1. <i>Proračuni</i>	10
4.2. <i>Kultura i politika</i>	11
5 KULTURNA BAŠTINA.....	12
5.1. <i>Kulturna baština Zagrebačke županije i općine Pisarovina</i>	13
5.1.1. <i>Zavičajni muzej Donja Kupčina</i>	15
5.2. <i>Kulturni programi i događanja</i>	17
5.3. <i>Udruge i organizacije</i>	18
6 ZAKLJUČAK	20
7 LITERATURA.....	22
8 IZVORI	22
9 PRILOG	24
9.1. <i>Intervju</i>	24

1 UVOD

Hrvatska je krajem 20. stoljeća prošla kroz velike političke, državne i društvene promjene koje su imale snažan utjecaj na kulturna shvaćanja, stavove i očitovanja te su značajno oblikovale opću društvenu svijest tražeći i potvrđujući nove kulturne vrijednosti, ali i političke promjene (Katunarić, 2003: 9). Turbulentna vremena koja su obuhvatila Hrvatsku početkom 21. stoljeća utjecala su i odrazila se na sam narod. Pod pojmom naroda podrazumijeva se promjenjivi niz društvenih povezanosti koji prelazi preko svih društvenih kategorija te se može opisati putem narodnog osjećaja zajedništva, a ne samo putem socioloških faktora (klasa, rod, dob, rasa, religija i sl.). Tako narod čine različiti pojedinci koji pripadaju različitim narodnim formacijama u različitim vremenima (ibid.). Narod u prostoru na kojem obitava stvara određene vrijednosti, stvara tradiciju i baštinu koje unutar zajednice stvaraju osjećaj pripadnosti i identifikacije. Baštinu dodatno potiče i stvara država, koja je jedini zaštitnik kulturne baštine i promicatelj nove kulturne proizvodnje, a izdvojiti pojedine prioritete kulturnog razvoja vrlo je nezahvalno (Katunarić, 2003: 23). Svaka zajednica, bila ona gradska ili lokalna pa i pojedinci unutar te zajednice imaju različite percepcije važnosti kulture i svih njenih komponenata. Hrvatska je zemlja bogata nematerijalnom kulturnom baštinom, što je društvo prepoznalo i stoga je važan strateški cilj izgradnje učinkovitog sustava zaštite i očuvanja iste.

U ovom radu bavit ću se usporedbom kako se kulturom i njenim resursima raspolaže u Hrvatskoj s naglaskom na Zagrebačku županiju i općinu Pisarovina, gdje postoji veliki nesrazmjer u poticanju (ne)stvaranja kulturne baštine. Pokušat ću predstaviti važnost kulture, poticanja i sudjelovanja u istoj jer kultura je cilj i sredstvo nacionalnog razvoja, zatim kako se kulturnim politikama raspolaže na regionalnoj razini te kako županija upravlja kulturom u lokalnoj zajednici. Također, cilj mi je u radu predstaviti važnost lokalnih zajednica kao glavnih aduta kulturnog razvoja određene regije.

Prilikom izrade rada primijenjeno je nekoliko metoda, od kojih je najveći fokus na teorijskom okviru brojnih teoretičara koji omogućavaju jasnije shvaćanje pojmova poput kulture, kulturnih politika, kulturne baštine i narodne kulture. Također, pisanim putem intervjuiralo se neke od stručnjaka usko povezanih sa ovim znanjima.

2 GEOGRAFSKA OBILJEŽJA

2.1. Smještaj Zagrebačke županije i Općine Pisarovina

Teritorij Hrvatske obuhvaća 56.594 km² kopnene i 31.067 km² morske površine obalnog mora što sveukupno čini 87.661 km² hrvatskog teritorija. Hrvatski geografski položaj određen je spojem srednjeg Sredozemlja, Srednje Europe i Podunavlja (Magaš, 2013: 19). Na takvom teritoriju smjestila se 21 županija, 127 gradova i 429 općina, koje predstavljaju kulturnu heterogenost i bogatstvo zemlje sadržano upravo spajanjem svih njenih regija (Katunarić, 2003).

U središnjem dijelu sjeverozapadne Hrvatske nalazi se Zagrebačka županija, površinom šesta županija u zemlji (3.078 km²). Površinom i brojem stanovnika (317.642 prema popisu stanovništva iz 2011. godine), Zagrebačka županija predstavljala je jedno od političkih i razvojnih središta, a svojim prostorom ujedno i sačinjava prsten oko grada Zagreba okružujući ga s istočne, južne i zapadne strane. Osim što graniči s nekoliko susjednih županija (Krapinsko-zagorskom, Varaždinskom i Koprivničko-križevačkom županijom na sjeveru, na jugozapadu s Karlovačkom, na jugu sa Sisačko-moslavačkom te na istoku s Bjelovarsko-bilogorskom županijom) dio sjeverozapadne granice Zagrebačke županije je državna granica s Republikom Slovenijom (Antolović, 2017: 12). Povezanošću i skladom s gradom Zagrebom, koji je ujedno i sjedište županije, Zagrebačka županija teži postanku inovativne gospodarske regije koja se temelji na društvu znanja, a svojim prirodnim resursima i gospodarskim potencijalima županija je odigrala ključnu ulogu u sazrijevanju i stasanju Hrvatske države kakvu danas poznajemo¹. Zagrebačka županija danas je jedna od gospodarski najbrže rastućih domaćih regija, a svojom bogatom poviješću, tradicijom, kulturom, očuvanom prirodom, gastronomskom ponudom i prekrasnim živopisnim krajolicima prometnula se u posebno atraktivnu zelenu izletničko-turističku destinaciju. Unutar županije nalazi se devet gradova i dvadeset i pet općina, odnosno 697 naselja (Antolović 2017). Upravo za ovakav opis županije zaslužno je svih dvadeset i pet općina koje ulaze u njezin sastav. Kako saznajemo iz intervjua u prilogu ovog rada, Zagrebačka županija putem natječaja i javnih poziva upravnih odjela iz kulture, gospodarstva, zdravstva i socijalne skrbi, poljoprivrede, prometa i dr. pridonosi razvoju Općina te dalje svaka općina prema svojim strategijama ima prioritete ulaganja na temelju kojih prijavljuje svoje projekte.

¹ Zagrebačka županija: *Županija: Povijest*. Dostupno na: <https://www.zagrebacka-zupanija.hr/zupanija/#povijest> (pristupljeno 10.4.2018.)

Položaj te kulturna i prirodna baština čine Zagrebačku županiju prepoznatljivom, očuvanom te privlačnom za boravak i život. Kako su upravo seoska naselja ta koja pokrivaju najveći dio prostora kako županije tako i Hrvatske, kultura koja postoji u hrvatskim selima i koju stvaraju njeni stanovnici trebala bi biti jedna od glavnih prednosti za razvoj ne samo kulture već i turizma (Magaš, 2013). Općina Pisarovina je najveća (145 km²) i najrjeđe (oko 3.690 stanovnika) naseljena općina Zagrebačke županije. Dominantno je određena Vukomeričkim goricama, tokom rijeke Kupe i Draganićkom šumom. Prostorom općine protežu se široke riječne doline i brdoviti predjeli puni šuma i proplanaka očuvane prirode, a blizina grada Zagreba i pogodnosti života u kraju koji nije gradski prenapučen, čiji je okoliš sačuvan, a prostranstva slobodna za sportske ili obiteljske aktivnosti Pisarovinu čine idealnim mjestom za odmor². Plodne poljoprivredne površine i povoljni uvjeti za razvoj turizma, prema riječima načelnika Općine Pisarovina, pravci su općinskog razvoja. Također, u cilju je na stručnim i znanstvenim područjima osigurati kvalitetno korištenje svih prirodnih, kulturno-povijesnih i geoprometnih prednosti koje općina posjeduje. U sastavu općine nalazi se četrnaest naselja: Bratina, Bregana Pisarovinska, Donja Kupčina, Dvoranci, Gorica Jamnička, Gradec Pokupski, Jamnica Pisarovinska, Lijevo Sredičko, Lučelnica, Pisarovina, Podgorje Jamničko, Selsko Brdo, Topolovec Pisarovinski i Velika Jamnička (ibid.).

3 KULTURNI RAZVOJ

Predodžba o tradicijskoj narodnoj kulturi jugoistočne Europe, prema Gavazziju, uglavnom je predodžba o nekoj kaotičnoj, mozaičnoj smjesi, protkanjoj brojnim jezicima i narječjima. Ono što jugoistok Europe čini posebnim, osobito Južne Slavene jest mnoštvo i različitost pretpovijesnih, ranopovijesnih i srednjovjekovnih kulturnih dobara u još živoj tradiciji zajedno s najnovijim dobrima tehničke civilizacije (Gavazzi, 1978). Jugoistočna Europa od početka devedesetih godina 20. stoljeća označena je kao najturbulentnija krizna regija Europe, pa tako i svijeta. Iako je početkom ovog stoljeća došlo do političkih promjena koje su u pojedinim državama omogućile početak stabilizirajućih procesa, cijela regija je ostala s brojnim neriješenim međusobnim odnosima i problemima (na primjer, nepriznate granice), a prijašnji ratni sukobi i razaranja ostavili su mržnju, brojne predrasude, kao i visoki stupanj

² Općina Pisarovina: *Općina*. Dostupno na: <https://pisarovina.hr/opcina/> (pristupljeno 10.4.2018.)

patološkog socijalnog ponašanja (pogledajmo samo odnos između Hrvatske i Srbije) (Dragojević i Šešić, 2008: 30). Očuvanje baštine u devedesetima odvijalo su se u teškim okolnostima rata (ratna šteta na više od 3.000 registriranih spomenika) i financijskih restrikcija uzrokovanih tranzicijom (Katunarić, 2003).

3.1. Kultura

Na samom početku treba razbiti mit o tome kako kultura nisu jedino koncerti i izložbe, posjeti muzejima, prodaja suvenira ili razgledavanje starih dijelova grada, već ona predstavlja i izgled sredine koja privlači prijatelje i partnere (Katunarić, 2003: 15). Kultura je sve što okružuje čovjeka, a oblikujemo je kao pojedinci. Nigdje ne možemo pronaći točnu definiciju kulture: ona je složena cjelina koja uključuje znanje, uvjerenja, umjetnost, običaje i svaku drugu sposobnost koju čovjek stječe kao član društvene zajednice. Raymond Williams³ govori o kulturi kao općem procesu intelektualnog, duhovnog i estetskog razvoja, određenom načinu života te dijela i prakse određenih aktivnosti, dok Matthew Arnold⁴ govori kako je kultura ono najbolje što je mišljeno i rečeno na svijetu (Storey, 2015: 4). Dakle, kultura je dio cjelokupnog načina života, a ono uže, svakodnevno i uvriježeno određenje pojma kulture obuhvaća određeno područje koje implicira niz djelatnosti koje nisu izravno povezane uz materijalnu proizvodnju, a odnose se na ispunjeno slobodno vrijeme. Koncept kulture trebao bi označiti način života određenih grupa ili naroda (Čolić, 2002.: 10-13). Štoviše, ono što običavamo nazivati *narodnom kulturom* vrlo je često tek kultura najuočljivijeg dijela naroda (Čolić, 2002: 55). Kultura se tako, u svom prvobitnom značenju, povezivala s *narodnom kulturom* što bi često iniciralo na *seljačku kulturu*, a narod su zapravo predstavljali seljaci. Kulturu treba shvaćati, ne prema uskoj

³ Williams, Raymond; britanski teoretičar, književni kritičar i književnik. Jedna od vodećih ličnosti britanske nove ljevice, istaknuti teoretičar marksističke kritike, kulturalnih studija i kulturnog materijalizma. Teorijsku karijeru započeo je knjigom *Kultura i društvo: 1780–1950 (Culture and Society: 1780–1950, 1958)*, u kojoj se distancirao od humanističko-liberalne tradicije (M. Arnold, F. R. Leavis) tumačenja kulture kao povlaštenoga sjedišta univerzalnih ljudskih vrijednosti te zagovarao prelazak s književno-moralne definicije kulture na antropološku koncepciju kulture koja prožima cjelinu očitovanja svakidašnjega života (dostupno na: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=66177>, pristupljeno 27.8.2018.)

⁴ Arnold, Matthew; engleski pjesnik, kulturolog i kritičar. U kasnijim godinama prevladavaju esejističke rasprave o engleskom društvu, koje se, prema Arnoldovoj knjizi *Kultura i anarhija (Culture and Anarchy, 1869)*, sastoji od tri sloja: od barbara, aristokrata u kojih je smisao za tradiciju i vodstvo atrofirao u hedonizam, preko filistara, kojima je pred očima samo materijalni probitak, do svjetine, koja je suviše siromašna i neizobražena; nijedna društvena skupina ne upućuje na izlaz iz duhovne krize, pa je pojedinčeva izobrazba cilj od najšire važnosti (dostupno na: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=3956>, pristupljeno 27.8.2018.).

definiciji kao djelatnost koja se odvija pod nadzorom Ministarstva kulture, već kao sferu iz koje izvire stvaralački odnos prema razvojnim izazovima, a država kao institucionalni okvir štiti sve sposobnosti zajednice da se prilagodi na nove okolnosti i dalje razvija (Katunarić, 2003). Također, najpoticajnije zamisao o kulturi jest ona o kulturi kao razvojnoj snazi društva jer otvara mogućnost proširenja značenja kulture izvan standardnih okvira. Iz tog razloga stručnjaci brane kulturu jezikom razvitka koji će resurse baštine, umjetničkog stvaralaštva, kulturnih industrija i kulturne suradnje povezati s drugim razvojnim resursima. Dakle, kultura nije svrha sama sebi, već ona mnogobrojnim načinima stvara kvalitetu življenja svih nas, izraz je identiteta, povijesti i nasljeđa ljudi. Kultura nas, mogli bismo reći, povezuje – raznim vještinama, talentima, kreativnim znanjem, kritičkim mišljenjem, znanjem i razumijevanjem (Antolović, 2017: 7).

3.2. Strateški dokumenti i razvojna strategija

Hrvatska je prva zemlja kojoj su europski stručnjaci preporučili primjenu nove kulturno razvojne strategije uz krilaticu „od ruba prema središtu“. Stručnjaci smatraju kako Hrvatska ima jedinstveni milje koji je očuvao karakter raskrižja kultura i civilizacija kojim bi trebalo oblikovati raznovrsnost lokalnih identiteta, od malih mjesta do gradova i razviti multikulturalnu političku i povijesnu kompetenciju (Katunarić, 2003: 35). Kultura ne treba strahovati zbog nedostatka sredstava, već nedostatka ideja, inicijativa i komunikativnosti (Katunarić, 2003: 43). Upravo zbog nedostatka ideja i inicijativa općina Pisarovina nema dovoljno razvijenu kulturu s obzirom na njene potencijale. Kako saznajemo iz intervjua u prilogu ovog rada, trenutna kulturna ponuda općine Pisarovina nije prepoznata, ali ima potencijala. Potrebno je ulaganje u obnovu, poticanje očuvanja atraktivnih prirodnih lokacija i njihovo korištenje u turističke svrhe (npr. perivoj oko vile s ribnjacima), obnavljanje tradicijskih obrta, kreiranje dodatnih sadržaja, uređivanje kulturnih tematskih ruta (npr. ruta od kapelice do kapelice), poticanje organizacija tradicionalnih kulturnih događanja te svakako povećanje vidljivosti i promocija, a prednost prilikom promidžbe događanja Zagrebačka županija daje gradovima pa su općine uglavnom zanemarene. Domaća kultura mora se otvoriti utjecajima drugih kultura i kulturnih industrija putem tržišta; svoje odstupanje zaustaviti borbom i utjecajem na istom tržištu, a zaštitu i pomoć tražiti od države (Katunarić, 2003: 21). Područje kulture uređeno je različitim propisima, izravnim i neizravnim. Ono što u praksi često izaziva poteškoće zbog rascjepkanosti državnog teritorija jest činjenica da su zakonima brojni poslovi i ovlasti iz područja kulture iz djelokruga

državnih tijela preneseni u djelokrug županija, gradova i općina koji su često nemoćni i/li nezainteresirani za kulturu. Pojedine općine nemaju ni jednu ustanovu u kulturi (Katunarić, 2003). U sadašnjem teritorijalnom ustroju Hrvatske nije moguće razvijati kulturnu infrastrukturu zbog rascjepkanosti i usitnjenog teritorija koji pretežno čine općine bez mogućnosti zadovoljavanja najosnovnijih potreba stanovništva. Iz tog razloga zakonska mogućnost osnivanja raznih kulturnih institucija na razini općine nije moguća (Katunarić, 2003).

Primjena strateškog planiranja je instrument koji jamči stečenim znanjima, uvidima i vještinama u početnom segmentu procesa podizanja kapaciteta ne samo provedbu, već na pravi način iskorištenost za organizacijski razvoj. Strateški plan obuhvaća određene misije i vizije pojedinih organizacija, definiranje programskih djelatnosti, zajedno s vremenskim i financijskim okvirima. Takvim se planom postiže stabilnost organizacije i njezina spremnost na promjene u okolini, isto kao i vjerodostojnost i prepoznatljivost organizacije u javnosti, ali i omogućuje ono najvažnije, povećanje kvalitete samoga programa (Dragojević i Šešić, 2008). Ključ je u kulturnoj samosvijesti, točnije u kulturnoj edukaciji, menadžmentu, kulturnoj komunikaciji i interdisciplinarnosti, intenzivnoj međunarodnoj suradnji i razmjeni (Katunarić, 2003: 14).

Zagrebačka županija raspolaže dvama strateškim dokumentima koji ukazuju na potrebu kvalitetnijeg i racionalnijeg aktiviranja kulturnih resursa Županije – Razvojnou strategijom i Strategijom turističkog razvoja (Antolović, 2017). Razvojna strategija ukazuje na važnost kulturnog razvoja, te na području kulturne i prirodne baštine prepoznaje snažne kulturne resurse; dok Strategija turističkog razvoja putem raznih programa i projekata u kulturi ističe važnost kulturne infrastrukture te turističku atraktivnost baštine na području Županije (Antolović, 2017: 9). Kako bi se kulturni resursi Županije aktivirali potrebna je strategija kulturnog razvoja. Jedna od karakteristika Zagrebačke županije jest koncentriranje institucionalne kulture u gradove, što je ujedno i posljedica urbanog razvoja koji gradovima donosi snažniji fiskalni kapacitet čime omogućuje veća ulaganja u kulturnu infrastrukturu. Takav razvoj za posljedicu ima smještaj gotovo svih javnih ustanova u kulturi na prostoru Županije u gradskim područjima (kao što su na primjer Velika Gorica, Samobor, Jastrebarsko), a stanovnicima općina otežan je pristup nekim uslugama u kulturi poput dostupnosti knjižnične građe, odlazaka na koncerte ili posjet muzejima. Uloga županije upravo je u nastojanju da se postigne što ravnopravniji standard svih njezinih stanovnika (Antolović, 2017).

Unutar općine Pisarovina nalaze se brojna naselja, u kojima ljudi (ne)razvijaju svoju kulturu, ovisno od mjesta do mjesta. Kvaliteta života stanovništva u velikoj mjeri ovisi o afirmaciji sudjelovanja u kulturi. Stanovništvo bi trebalo prijeći iz pasivnog u aktivno sudjelovanje u kulturi. Potrošač i publika bitni su za održavanje kulture kao odjeljka koji stvara i proizvodi za ljude koji razumiju ili vole kulturu. Kultura pak, putem amaterizma ili dodatnog obrazovanja mora dio svoje javnosti poticati na aktivno sudjelovanje kako bi ljude približila izvorima stvaralaštva te ujedno od njih napravila i važnog saveznika kulture (Katunarić, 2003). Veliku prednost turističkog razvoja županije je tradicija odlaska Zagrepčana u okolicu Zagreba zbog razvijenih turističkih proizvoda poput vinskih cesta (Jastrebarsko), biciklističkih i pješačkih staza, prepoznatljivih manifestacija (poput *Jaskanskih vinskih svečanosti*, *Samoborskog fašnika*, *Kupskih večeri*, *Martinja*, *Vincekova* i dr.) te očuvane tradicijske arhitekture sela. No, uz takvu turističku ponudu, i dalje su brojne neiskorištene mogućnosti, a koje se odnose na potrebnije boravke u ruralnim prostorima te upoznavanje vrijednosti koje pružaju brojne lokalne zajednice (Antolović, 2017). Poticanje novih inicijativa u institucionalnoj i subinstitucionalnoj sferi kulture, partnerstva s drugim sektorima, s inozemstvom te određene promjene u vrijednosnim orijentacijama i načinu života samo su neki od poželjnih učinaka kulturnog razvika (Katunarić, 2003: 37). Također, najvažniji nositelji kulturnog razvoja Zagrebačke županije su institucionalna kultura i građani koji kroz brojne udruge obogaćuju kulturni život Županije (Antolović, 2017).

4 KULTURNA POLITIKA

Kulturna politika dominantan je oblik državnog upravljanja u kulturi (Katunarić, 2003: 41). Upravlja kulturnom baštinom, regulacijom proizvodnje novih kulturnih obrazaca kao što su proizvodnja, distribucija i konzumacija kulturnih proizvoda te upravlja povećanjem dostupnosti i konzumacije istih. Također, kulturna politika nije samo usmjeravanje kulture, već je prije svega usmjeravanje ljudi kao svjesnih sudionika koji imaju svoje potrebe i interese te odabrane vrijednosti i prihvaćene norme (Mitrović, 1988). U turbulentnim vremenima i nestabilnim okolnostima, kada izostaje sustavna i transparentna kulturna politika i ne postoji uravnoteženi sustav umjetničkih institucija u praksi, upravo kulturne ustanove i nevladine udruge postaju u svakom pojedinačnom sektoru prisiljene širiti obujam svojeg socijalnog, kulturnog i obrazovnog djelovanja (Dragojević i Šešić, 2008). Kulturna politika Zagrebačke

županije pozicionira kulturu kao sastavni element razvoja županije. Od 25 općina Zagrebačke županije, 14 općina ima ili izrađuje strateške planove razvoja, a sve općine unutar županije potiču kulturu na svom području sukladno proračunskim mogućnostima, koje nisu velike. Županijska povezanost s gradom Zagrebom ima istovremeno i pozitivan i negativan odraz na kulturnu politiku jer blizina grada Zagreba koji ima bogatu kulturnu ponudu daje opravdanje za skromna izdvajanja za kulturu, a stanovnici općina ne ukazuju na nedostatak kulturne ponude, već na problem njezine dostupnosti (Antolović, 2017). Kulturne politike, i njihova provedba izravno utječu na nacionalnoj i na lokalnoj razini na položaj i mogućnosti programskog i drugog razvoja. Svi gradovi u Republici Hrvatskoj, naročito Grad Zagreb, raspolažu vrijednim zbirom nepokretne imovine istovremeno nemajući jasno određene i transparentne politike upravljanja prostorom – od velikih građevina u javnim funkcijama, preko manjih poslovnih ili stambenih objekata, do velikih napuštenih industrijskih prostora (Višnić, 2008).

4.1. Proračuni

Proračun je temeljni financijski dokument kojim se utvrđuje plan financiranja svih aktivnosti i projekata za proračunsku, odnosno kalendarsku godinu. Proračunom se, dakle, procjenjuju prihodi i utvrđuju rashodi lokalne i područne samouprave⁵. Sredstva za financiranje kulture uglavnom su proračunska. Prihodi koje kultura ostvaruje, a najviše se stvaraju u kulturnim industrijama, vrlo su mali i nedovoljni za samoodržavanje kulturnih djelatnosti (Katunarić, 2003). No, takva situacija nije samo u Hrvatskoj koja naspram ostalih europskih zemalja raspolaže znatno manjim sredstvima. Slično je i u razvijenim europskim zemljama gdje se raspolaže bitno većim ukupnim iznosima sredstava.

Nositelji kulture na razini Republike Hrvatske su gradovi, dok najmanji doprinos kulturi, mjerenjem udjela rashoda, imaju općine. Iako udiom najviše izdvajaju, u gradovima postoji trend pada udjela izdvajanja za službe kulture, dok županije i općine imaju relativno stabilne udjele izdvajanja (Antolović, 2017: 82). Uvidom u Proračun Zagrebačke županije za 2018. godinu, izvorni dio proračuna iznosi 362.584.429,00 kn, od čega se 192.552.645,00 kn izdvaja za *Upravni dio za prosvjetu, kulturu, sport i tehničku kulturu*.

⁵ Općina Pisarovina: *Dokumenti i obavijesti: Proračun*. Dostupno na: <https://pisarovina.hr/opcina/> (pristupljeno 4.4.2018.)

Uvidom u Proračun Općine Pisarovina za *Kulturne, religijske i ostale djelatnosti* izdvaja se 1.255.400,00 kn. Kako saznajemo iz intervjua u prilogu ovog rada, Zagrebačka županija kroz kapitalne pomoći pomaže razvoj Općine Pisarovina. U prošloj 2017. godini Općina Pisarovina je iz županijskog proračuna ostvarila prihod u iznosu od 1.610.467,40 kn. Dobivena sredstva namjenski su korištena za izgradnju vodovoda, asfaltiranje cesta u Poduzetničkoj zoni, izgradnju mosta, postavljanje pametne klupe i punionice za električna vozila, opremanje dječjeg igrališta te za katastarsku izmjeru. Zagrebačka županija kroz tekuće pomoći također sufinancira provođenje Programa „Pomoć u kući starijim osobama na području Općine Pisarovina“. U 2018. godini županija će sufinancirati izgradnju i rekonstrukciju nerazvrstanih cesta, vodovoda i kanalizacije.

4.2. *Kultura i politika*

Nadalje, razvoj kulturne infrastrukture ne smije biti ovisan o upravnim strukturama i proračunskim mogućnostima, već ga treba uklopiti u program cjelokupnog gospodarskog razvoja, što bi iniciralo zagovaranje za promjenu temeljnih shvaćanja o ulaganju u kulturu u svim razvojno zainteresiranim subjektima. Županije u sadašnjem sastavu ne obuhvaćaju kulturno-povijesne regije Hrvatske. Cjelovit kulturni razvoj je na takav način prikočen, a kulturna ponuda neprikladna za međunarodnu suradnju što dugoročno ima loš utjecaj na integraciju Hrvatske u europske regionalne sustave. Kulturnu politiku potrebno je decentralizirati. Točnije, potrebno je ravnomjerno preraspodijeliti ovlasti na nacionalnoj, županijskoj i gradskoj, odnosno općinskoj razini pri čemu bi nacionalna ovlast zadržala određivanje prioriteta i ciljeva razvoja kulturne politike, a na županijskoj ili regionalnoj razini koncentrirale bi se ovlasti kulturnog planiranja (Katunarić, 2003). Sudjelovanje u kulturi igra iznimno bitnu ulogu u društvenom, političkom i ekonomskom razvoju nekog društva. Upravo zbog toga kultura nije dio sam za sebe, nije izolirana, već je kultura snažan instrument za postizanje ciljeva javnih politika.

Za razvoj mogućnosti sudjelovanja u kulturi, kulturna politika mora stvoriti kapacitete unutar lokalnih područja i zajednica, odnosno fokusirati se na lokalnu razinu i funkcionirati na njoj. To podrazumijeva uklanjanje svih mogućih prepreka za sudjelovanje u kulturi svih sudionika u županiji, prvenstveno osiguravanje pristupa umjetnosti i kulturi, a zatim i sudjelovanje. Bitni faktori prilikom izgradnje zajednice i osjećaja pripadnosti istoj su umjetnost, kultura i kreativnost, te iz tog razloga kulturna participacija u zajednici ima važan utjecaj na

očuvanje kulturnog nasljeđa, prenošenje kulturnih vrijednosti i povijesti, stvaranja grupnog pamćenja i grupnog identiteta. Sudjelovanje u kulturnom životu potiče povezanost ljudi, kako jednih prema drugima, tako i prema svome naselju, čime se jača osjećaj identiteta, kontinuiteta i ukorijenjenosti (Antolović, 2017: 100). Također, kulturna participacija u zajednici ima važan utjecaj na civilnu participaciju i izgradnju socijalnog kapitala zajednice, a lokalne bi vlasti trebale prepoznati da se participacijom i karakteristikama imanentnih kultura, umjetnosti i kreativnosti širi raspon kvaliteta zajednica, što ujedno ima i pozitivne posljedice za istu. Iz tog bi razloga kulturna politika županije trebala poticati politike s ciljem razvijanja aktivnog i kreativnog građanstva koje se može uključiti i priključiti kulturnom životu svojih naselja i gradova (Antolović, 2017: 101). Dakle, razvijenijom i sustavnijom kulturnom politikom poboljšava se sama kvaliteta života stanovništva, odnosno, umjetnost i kultura postaju alati za postizanje ciljeva javnih politika pomoću kojih se jača zajednica, njezin identitet, ekonomski razvoj te društvena povezanost (ibid.).

5 KULTURNA BAŠTINA

Baština je naša obaveza prema prošlim i budućim generacijama (Cifrić, 2014: 9). Hrvatska je zemlja bogata baštinom, a pod pojmom baštine podrazumijevaju se sva prirodna i stvorena kulturna materijalna i duhovna dobra na određenom prostoru koja neka zajednica nasljeđuje i kojima raspolaže (ibid.). Nematerijalna baština obuhvaća razne prakse, predstave, izraze, znanje, vještine, kao i instrumente, predmete, rukotvorine i kulturne prostore koje zajednice, skupine i/ili pojedinci prihvaćaju kao dio svoje kulturne baštine⁶. Iako moderno, hrvatsko društvo ima brojna obilježja tradicijske kulture koja je povijesno nastajala djelovanjem naroda na različitim lokacijama odakle i proizlazi raznolikost i bogatstvo baštine (Cifrić, 2014). Upravo zajednice na hrvatskom području stalno iznova stvaraju baštinu kao reakciju na svoje okruženje, te tako možemo naići na brojne udruge i organizacije kao odraz tradicijske kulture na području Hrvatske. Takvi izrazi tradicijske kulture pojedincima stvaraju osjećaj identiteta i kontinuiteta, te promiču poštovanje spram kulturne raznolikosti i ljudske kreativnosti te ujedno u nasljeđu ostavljaju brojna materijalna, socijalna i duhovna dobra koja tvore kulturnu baštinu (Cifrić, 2014).

⁶Ministarstvo kulture Republike Hrvatske: *Kulturna baština*. Dostupno na: <https://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=3639> (pristupljeno 18.5.2018.)

Tradicijska, ili svakodnevna kultura označava način života, navike i narodne običaje koji se prenose s naraštaja na naraštaj usmeno, ali i učenjem u školama. Prema Zakonu o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara iz 2017. godine (čl. 2), tradicijska kultura obuhvaća pokretne i nepokretne stvari od umjetničkoga, povijesnoga, paleontološkoga, arheološkoga, antropološkog i znanstvenog značenja; arheološka nalazišta i arheološke zone, krajolike i njihove dijelove koji svjedoče o čovjekovoj prisutnosti u prostoru, a imaju umjetničku, povijesnu i antropološku vrijednost; nematerijalne oblike i pojave čovjekova duhovnog stvaralaštva u prošlosti kao i dokumentaciju i bibliografsku baštinu i naposljetku, zgrade, odnosno prostore u kojima se trajno čuvaju ili izlažu kulturna dobra i dokumentacija o njima⁷. Prema spomenutom Zakonu (čl. 9), nematerijalno kulturno dobro mogu biti razni oblici i pojave duhovnog stvaralaštva što se prenose predajom ili na drugi način, što uključuje jezik, dijalekt, govor i toponimiku; folklorno stvaralaštvo u području glazbe, plesa, predaje, igara, obreda, kao i druge tradicionalne pučke vrednote te tradicijska umijeća i obrti.

Očuvanje ovih kulturnih dobara provodi se u materijalnom obliku putem zapisa ili prenošenjem i njegovanjem u izvornim i drugim sredinama. Pokraj mnogih tradicionalnih oblika i izražaja te njihovih varijacija od kraja do kraja, mnogo je toga s vremenom poniralo u zaborav ili ostavljalo samo tragove. Međutim, rodile su se i neke nove tradicije, novi običaji koji su se ustalili pored starijih tradicija (Gavazzi, 1993). U folkloru⁸ se održavaju samo one forme koje su dokazale svoju funkcionalnost za određenu zajednicu, a folklorne kategorije što ih prepoznaje puk temelje se na jedinstvenim ili razlikovnim određenjima vremena i mjesta izvedbe, identiteta pripovjedača, sastava publike, privatnog vlasništva, stila izvedbe i naposljetku, stavova ljudi (Hameršak i Marjanić, 2010: 34).

5.1. Kulturna baština Zagrebačke županije i općine Pisarovina

Kulturnu baštinu Zagrebačke županije čine materijalna i nematerijalna kulturna dobra: povijesni gradovi i naselja, profana i sakralna kulturna dobra, arheološka nalazišta i područja,

⁷ Zakon.hr: *Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara*. Dostupno na: <https://www.zakon.hr/z/340/Zakon-o-za%C5%A1titi-i-o%C4%8Duvanju-kulturnih-dobara> (pristupljeno 28.5.2018.)

⁸ Folklor se može definirati kao narodna umjetnost, umjetničko stvaralaštvo koje proizvodi narod u čistom, izvornom obliku te se smatra autentičnim ljudskim stvaralaštvom (Rihtman-Augustin, 1978.: 21); folklor bi mogli nazvati mehanizmom koji održava stabilnost kulture (Hameršak i Marjanić, 2010.: 80).

ruševine starih gradova, sakralni inventari, muzejske građe, očuvana umijeća, znanja i običaji povezani s načinom života lokalnih sredina, očuvani dijalekti i govori te lokalna gastronomija (Antolović, 2017: 58). Takva kulturna baština županije oblikovala se kroz različita povijesna razdoblja u kojima su nastali i razvili se oblici današnjih gradova i naselja.

Na području županije nalaze se brojna kulturna dobra, a osim onih s pravnim statusom zaštite postoji i veliki broj evidentirane kulturne baštine čiji se popis nalazi u konzervatorskim podlogama. Kulturna dobra sustavno se obnavljaju proračunskim sredstvima Ministarstva kulture, Zagrebačke županije, općina, gradova, EU fondova te sredstvima vlasnika. No, zbog nedostatka financijskih sredstava te slabog kapaciteta upravljanja baštinom 24 pojedinačna kulturna dobra, jedna cjelina i jedan sakralni inventar na području Zagrebačke županije mogu se smatrati ugroženima prema kriterijima lošeg fizičkog stanja. Također, značajan dio kulturne baštine čine dvorci i kurije, građevine koje s pripadajućim gospodarskim građevinama, a vrlo često i hortikulturno uređenim prostorima, odnosno perivojima, predstavljaju potvrdu o načinu življenja i privređivanja hrvatskog plemstva na ovom prostoru u razdoblju od 16. do 20. stoljeća (ibid. 63). Krajolik ruralnog karaktera s bogato očuvanom kulturno-povijesnom, arheološkom i etnološkom baštinom i dalje ostaje najosjetljivije područje u smislu gubitka ruralnog stanovništva, a s njim i tradicionalnih djelatnosti. Ekstremni trendovi eksploatacije područja su u stagnaciji, a sustavno se odvijaju obnove sakralnih objekata i tradicijskih okućnica te prezentacija mreže arheoloških nalazišta (ibid. 68). Nematerijalna kulturna baština na području Zagrebačke županije trenutno broji 14 zaštićenih nematerijalnih kulturnih dobara. Na popisu se nalaze znanja, umijeća i vještine najrazličitijih vrsta, od lokalnih dijalekata do turistički i prezentacijski potentnijih dobara (ibid. 69).

Seoska naselja bitan su element kulturnog krajolika te sačinjavaju prostorni i kulturni identitet. Dekultiviranje seoskog prostora posljedica je gospodarskog i demografskog pada sela do kojeg dolazi uslijed promjene načina života i ponašanja ljudi koji žive na selu, a sa sobom također povlači nemar i neznanje spram vrijednosti kulturnog i javnog dobra. Upravo zbog takve neaktivne kulturne politike mnogi će prostori u Hrvatskoj (p)ostati zapušteni i odbojni jer nema politike koja bi ljudima dala poticaj da više poštuju takve vrijednosti te da ujedno privlači razna vanjska ulaganja u lokalni razvoj (Katunarić, 2003: 105). U seoskim područjima, posebno onim umrtvljenima, treba osigurati i proširiti kontinuitet predstavljanja predajne baštine. „Stanje“ baštine uvjetovano je utjecajem suvremenog načina života, stanovanja, demografskim trendovima i ekonomskim kretanjem stanovništva. Takav način života za posljedicu ima napuštanje tradicijskih kuća i okućnica, propadanje zgrada, a vlasnici nisu pretjerano

zainteresirani za njihovu obnovu (Antolović, 2017). Općina Pisarovina ima bogato kulturno-povijesno nasljeđe važno za razvoj kulturnog turizma, koje se temelji na materijalnoj i nematerijalnoj baštini. Kako saznajemo iz intervjua u prilogu, kulturno-povijesno nasljeđe općine prepoznaje se u običajima koje oživljavaju kulturno umjetnička društva, sakralnim građevinama kao što su kapelice i raspela na raskršćima, arheološkoj baštini (lokaliteti u pojedinim zaseocima), povijesno-graditeljskim cjelinama (dijelovi seoskih zaselaka) i graditeljskim tradicijskim okućnicama, povijesno-civilnim građevinama (npr. upravna zgrada *Jamničke kiselice* s paviljonom *Janino vrelo*), krajobraznoj (zona vinograda oko crkve u Jamnici Pisarovinskoj, perivoj oko vile na ribnjacima) i spomeničkoj baštini (groblja). Najveći značaj je u zaštićenim kulturnim dobrima pri Ministarstvu kulture: sakralnoj drvenoj arhitekturi (kapelama), crkvama u Donjoj Kupčini i Jamnici Pisarovinskoj koje datiraju iz 18. st. i graditeljskom kompleksu Zavičajnog muzeja Donja Kupčina gdje se u 11 objekata Zavičajnog muzeja nalaze etnografski predmeti, zbirke narodnih nošnji, rukotvorina i alata koji prikazuju način života kroz 20. stoljeće. No, unatoč brojnom kulturno-povijesnom nasljeđu općina Pisarovina je zbog nedostatka financijskih sredstava primorana štedjeti na kulturi, što za sobom povlači nedostatan ulaganje u održavanje i renovaciju, naročito ulaganje u nove sadržaje i provođenje novih projekata vezanih uz kulturu. Zbog manjka sredstava nema dovoljno osoblja te adekvatne tehničke i logističke podrške, što se najbolje može uočiti na primjeru Zavičajnog muzeja gdje isti održavaju djelatnici Komunalnog poduzeća koji zbog velikog obima posla na održavanju komunalne infrastrukture, groblja i dr., na objektima muzeja obavljaju uglavnom samo hitne popravke.

5.1.1. Zavičajni muzej Donja Kupčina

Muzeji i galerije stvaraju mrežu subjekata koji obavljaju muzejsko-galerijsku djelatnost. Važnost muzeja kao institucije od općeg je interesa za cijelo društvo i doprinosi njegovom razvoju. Shvaćajući muzej kao važnu ustanovu za izgradnju društvenog koncepta, on kao takav mora sakupljati, vrednovati, čuvati i izlagati javnosti zbirke predmeta, umjetnina i dokumenata kako bi mogao prenositi ideje koje su u njima pohranjene te ujedno stvarati znanje o istom (Antolović, 2017: 42).

Život i kultura hrvatskih sela, koje je održano u mnogim krajevima u svojoj tradicionalnosti i punoći života, nepresušno je vrelo za onoga tko je hoće upoznati i proučiti (Gavazzi, 1993: 12). Upoznati i proučiti život i kulturu hrvatskih sela moguće je upravo u

Zavičajnom muzeju u Donjoj Kupčini, većem seoskom naselju unutar Općine koje svoj identitet i povijesno narodno blago čuva u Zavičajnom muzeju koji je osnovan 1973. godine. Muzej se sastoji od stambenih i gospodarskih zgrada u kojima se nalaze tematske izložbe koje posjetiteljima pokušavaju približiti i dočarati život i rad karakterističan za srednje Pokuplje s kraja 19. i početka 20. stoljeća (Petrović, 2008). Ono što Donju Kupčinu razlikuje od ostalih ruralnih područja jest to što upravo Zavičajni muzej predstavlja „centar“ sela, a ne crkva ili kapela kao što je to uobičajeno za seoska naselja, što ujedno implicira važnost muzeja za lokalno stanovništvo. Kako saznajemo iz intervjua u prilogu ovog rada, Zavičajni muzej se od osnutka do danas kontinuirano popunjavao predmetima koji su polako izlazili iz uporabe u kućanstvima te ima preko 1.500 predmeta i redovno se nadopunjuje novim. Godišnje se uz pomoć Županije i Općine otkupljuju eksponati u vrijednosti 7.000,00 kn - 15.000,00 kn. Nešto manja vrijednost je darovanih predmeta od strane stanovnika općine Pisarovina, prvenstveno Kupčinaca.

No, nemoguće je ne zamijetiti kako je taj muzej, koji lokalnom stanovništvu znači mnogo te im je pomogao i pomaže u izgradnji identiteta i stvaranju baštine – „mrtav“. Stvaranje muzeja na otvorenom za cilj ima poticanje, očuvanje i pravilnije vrednovanje narodne kulture (Mlinar i Živković, 1997). Kako saznajemo iz intervjua u prilogu ovog rada, trenutno je u muzeju, čije upravljanje vodi Turistička zajednica općine Pisarovina, zaposlena jedna osoba na pola radnog vremena te je tako Općina Pisarovina privremeno osigurala da muzej funkcionira samostalno dok se ne nađe bolje rješenje - ustanovljenje muzeja kao ustanove. Također, „oživljavanje“ muzeja nemoguće je bez podrške prvenstveno Općine, koja bi trebala upravljati muzejom, zatim bez stručnosti – kustosa, ali isto tako i bez uključivanja lokalnog stanovništva. U Zavičajnom muzeju u posljednjih pet godina organizirano je nekoliko tematskih i umjetničkih izložbi, koncerata tradicijske, folklorne i etno-glazbe, predavanja te brojne radionice za djecu i odrasle. Trenutno se tijekom godine održavaju radionice ručnih radova kao što su šivanje, izrada tradicijskih božićnih i uskršnjih ukrasa i sl, a radionice uglavnom pohađaju djeca. Izdane su četiri knjige vezane uz običaje, jezik, narodna vjerovanja i način života u selu. Kako bi se potaknuo dolazak grupa u muzej, potrebna je intenzivnija promocija ponude muzeja. Podršku bi trebala dati i Županija, kako financijsku tako i u stručnom kadru te promociji, na primjer putem Regionalne razvojne agencije Zagrebačke županije koja bi provodila projekte vezane uz kulturnu baštinu, putem svojih komunikacijskih kanala kojima dopire do puno šire publike, podrškom stručnih službi i suradnjom s Općinom. Etnografski muzej Zagreb sve manje sudjeluje u zaštiti i razvoju Zavičajnog muzeja te je potrebno uspostaviti bolju suradnju s

Općinom. Turistička zajednica promovira Zavičajni muzej putem brošura, letaka, promidžbe događanja (Etno koncert, radionice i sajmovi koji se održavaju u muzeju). Sve to nije dovoljno, posebno bez dodatnih sadržaja kao što su: ugostiteljska ponuda u sklopu muzeja, obližnji OPG koji bi ponudio domaće specijalitete i sl. Potrebno je potaknuti škole koje bi u svoje kurikulare uključile redovni obilazak Zavičajnog muzeja. Za sve navedeno su potrebna dostatna financijska sredstva, uključivanje lokalne zajednice u kreiranju politika i razvoja te poticanje javnog i privatnog partnerstva na projektima kojima bi se pružale dodatne usluge i proizvodi u cilju privlačenja turista.

5.2. Kulturni programi i događanja

Bogatstvo kulturnog života neke sredine odražava se u broju kulturnih događanja i programa, što uključuje festivale, karnevale, povorke, vjerska događanja i kulturne komemoracije. Značenje takvih manifestacija promatra se kroz unaprjeđenje kulturnog, ekonomskog i ukupnog društvenog potencijala nekog područja, odnosno doprinose očuvanju i promociji tradicije i kulturne baštine, unaprjeđuju socijalizaciju lokalne zajednice, jačaju nacionalnu integraciju te stvaraju osjećaj ponosa vlastitom kulturom (Antolović, 2017: 55). Većina kulturnih programa i događanja u Zagrebačkoj županiji ubraja se u „tradicionalne“, što implicira njihovo održavanje nekoliko godina uzastopno te se održavaju tijekom istih mjeseci svake godine. Kulturni programi utvrđuju se Programom javnih potreba u kulturi gradova i općina Zagrebačke županije. Programi javnih potreba u kulturi najčešće su usmjereni na zaštitu umjetničkog nasljeđa i baštine i poštivanje tradicionalnih umjetničkih izraza. Programi kulture na području Zagrebačke županije ostvaruju se u suradnji javnog i privatnog sektora, u partnerstvu udruga u kulturi, samostalnih umjetnika i kulturnih institucija na svim poljima kulturnog djelovanja. Kulturni programi i događanja sinteza su sposobnosti, ambicije, želje, vještine i znanja, kako institucionalnog tako i izvaninstitucionalnog kulturnog sektora u promišljanju i izvođenju umjetnosti i uspostavi čvrstog odnosa sa zajednicom koje je ujedno i njena publika. Najveći broj kulturnih programa odvija se u širim prostorima gradova Županije, dok se onaj manji dio odvija u općinama Županije. Kulturni programi i događanja u Županiji orijentirani su prvenstveno na čuvanje nematerijalne baštine. Iako velikog turističkog potencijala, većina je lokalnog karaktera i u uvjetima ekonomske krize suočava se s problemom održivosti (Antolović, 2017: 55).

Kada govorimo o kulturi i kulturnoj baštini općine Pisarovina, iz intervjua koji se nalazi u prilogu rada saznajemo da ujedno govorimo i o razvoju turističke ponude i privlačenju posjetitelja gdje se može uočiti dobra suradnja TZO Pisarovine i JU Zeleni prsten Zagrebačke županije na projektu obilježavanja Dana roda. Donja Kupčina je selo s najviše gnijezda roda u Zagrebačkoj županiji i drugu godinu zaredom se izvrsno uklapa u događanje u Zavičajnom muzeju, gdje nastaje zajednička manifestacija *Rodino ljeto u Kupčini* koja objedinjuje kulturnu baštinu, tradiciju i zaštitu prirode. *Put bijelih roda* također je zajednički projekt kojim se promovira zaštita bijelih roda, priroda i kulturna baština. Običaj Jurjeva⁹ oživljavaju kulturno umjetnička društva u suradnji s TZO Pisarovina i na taj način doprinose kreiranju turističke ponude Općine Pisarovina. KUD-ovi svojim aktivnostima, osim očuvanja izvornog i koreografiranog folklor, kao i Zavičajni muzej, osmišljavaju izložbe i radionice tradicijskih ručnih radova i zanata. Također, nova zanimljivost na području općine je postavljanje kipa *Jana* na centralnom trgu u Pisarovini. Kip koji predstavlja djevojku u narodnoj nošnji koja zahvaća vodu na izvoru, dio je tradicije i kulture našeg kraja te privlači pozornost posjetitelja izradili su akademski kipari i slikari Emilija Karlavaris i Izvor Oreb. Kulturnu baštinu Općine potrebno je promovirati kao cjeloviti turistički proizvod što uključuje prirodne atrakcije, gastronomiju i rekreaciju. Potencijalnom gostu treba ponuditi više sadržaja na čemu se i radi, primjerice izrada i obilježavanje biciklističkih, tematskih ruta koje povezuju prirodne i kulturne atrakcije, zatim događanja koja doprinose oživljavanju tradicijskih rukotvorina i zanata, nadograđivati projekte vezane uz zaštićeno područje Natura 2000 u koje spada i dijelom Općina Pisarovina i tradicionalan način života koji se još vidi u načinu gradnje drvenih kuća i objekata.

5.3. Udruge i organizacije

Udruge koje djeluju u području kulture često su okosnica kulturnog života. Kada govorimo o kulturnom razvoju, zapravo govorimo o autentičnom kulturnom nasljeđu i kreativnim snagama koje djeluju unutar lokalne zajednice. Upravo svojim aktivnim sudjelovanjem u kulturi pojedinac postaje stvarateljem iste. Stvaranjem ili uključivanjem u rad udruga u kulturi, stvaraju se novi prostori društvenog angažmana na kulturnoj sceni, a njihovi

⁹ Jurjevski običaji obilježavaju se u naseljima Bratina, Lučelnica, Donja Kupčina i Pisarovina gdje se uoči blagdana sv. Jurja (23. travnja) uz glazbu i pjesmu od kuće do kuće nagovještava dolazak proljeća.

članovi doprinose razvoju udruge. Udruge u kulturi svojim djelovanjem razvijaju dostupnost kulture na području cijele Zagrebačke županije u cilju ostvarivanja najširih potreba u kulturi. Kulturni razvoj, između ostalog, trebao bi se zasnivati na autentičnim kulturnim nasljeđima određene lokalne zajednice. Svojim djelovanjem udruge razvijaju projekte, manifestacije i kulturne programe koji postojeću sredinu čine kulturno bogatijom i zanimljivijom. Na području Zagrebačke županije djeluje oko 210 aktivnih udruga u kulturi i više od 80 udruga čija primarna svrha nije područje kulture, no kroz neke svoje aktivnosti djeluju na području kulture i umjetnosti (Antolović, 2017: 44).

Kulturni resursi zapravo stvaraju turističke atrakcije i čuvaju kulturnu baštinu, a jedan od načina kojim općina Pisarovina čuva svoju kulturnu baštinu je onaj u obliku usmjerene, umjetne njege, prenošenjem i prikazivanjem narodne kulture iz druge ruke pomoću kulturno umjetničkih društava. Na području općine Pisarovina djeluju tri kulturno umjetnička društva: *Bratinečko srce* iz Bratine, *Magdalena* iz Donje Kupčine te *Vrhovje* župe Dubranec (koja teritorijalno ne spada u prostore općine ali također doprinosi kulturnom razvoju općine Pisarovina svojim aktivnostima). Upravo se ovim udrugama na području općine pokušava očuvati tradicija, a samim time i dio kulturne baštine pojedinih mjesta.

Cilj takvih društava na području općine je promicanje razvoja i unaprjeđenje kulturno umjetničkih aktivnosti, njegovanje narodne tradicije, te poticanje suvremenih umjetničkih ostvarenja na amaterskoj osnovi. Kako saznajemo iz intervjua u prilogu ovog rada, Općina Pisarovina kroz donacije sufinancira djelovanje i rad kulturno umjetničkih društava svojeg područja. Temeljem Javnog poziva za sufinanciranje javnih potreba u kulturi, općinski načelnik donosi Odluku o dodjeli sredstava udrugama u okviru javnih potreba u kulturi. U postupku dodjele sredstava proračuna Općine Pisarovina, Povjerenstvo za provjeru ispunjavanja propisanih uvjeta ocjenjuje doprinose li projektni prijedlozi i aktivnosti kulturno umjetničkih društava zadovoljenju javnih potreba te ispunjavaju li ciljeve i prioritete definiranih strateškim i planskim dokumentima Općine. U 2018. godini temeljem Javnog poziva u kulturi, za programe u kulturi koje pridonose razvitku i promicanju kulturnog života Općine te za akcije i manifestacije u kulturi, dodijeljena su financijska sredstva sljedećim KUD-ovima:

1. KUD *Bratinečko srce*, Bratina (iznos 50.000,00 kn)
2. KUD *Magdalena*, Donja Kupčina (iznos 40.000,00 kn)
3. KUD *Vrhovje* Župe Dubranec (iznos 10.000,00 kn)

6 ZAKLJUČAK

Kako bi očuvali postojeću i eventualno razvili novu kulturnu baštinu, potrebno je razviti svijest o potrebi uključivanja u kulturu. Pojedinci svojom aktivnošću mogu za kulturu učiniti mnogo, a samim time i za zajednicu. Naučiti cijeniti baštinu može samo narod koji više očekuje od budućnosti u svojoj sredini (Katunarić, 2003: 90). Ključnu ulogu u očuvanju kulturne baštine ima upravo lokalna zajednica koja educira stanovništvo o važnosti očuvanja iste te ujedno razvija i potiče turističke djelatnosti (Antolović, 2017: 111). Kultura i kulturna baština resursi su koji pokreću suvremeni turizam i regionalni razvoj. Pravilnim odnosom spram identiteta i tradicije, odnosno kulture lokalne zajednice stvara se mogućnost njenog razvoja, a samim time i turističkog razvoja (Antolović, 2017).

Uključivanjem lokalne zajednice u kreiranje politika te izdvajanjem većih financijskih sredstava u području kulture omogućio bi se razvoj i očuvanje ne samo kulture baštine, već razvoj kulture općenito. Upravo lokalne zajednice i njihova kultura pomažu u izgradnji i razvoju kulture regije te na koncu i nacije. Nemoguće je imati hrvatsku kulturu bez svih malih dijelova koji čine tu kulturu. Kultura Hrvatske je kultura svih njenih županija i općina, odnosno naselja. Ono za što bi se trebalo pobrinuti, odnosno što bi trebalo poboljšati kako bi kultura svakog mjesta bila prepoznata i ostvarila svoj potencijal su bolja ulaganja u kulturu te bolje upravljanje kulturnim politikama. Iako ulaganja u kulturu sa sobom nose velika financijska ulaganja, smatram kako je ulaganje u istu od ključne važnosti. Kultura ne bi trebala biti mjesto gdje će se štedjeti, već upravo suprotno – ulaganjem u kulturu, razvojem iste i očuvanjem baštine ulažemo u vlastitu zajednicu i sebe kao pojedince. Trebamo biti svjesni da aktivnim sudjelovanjem u kulturi možemo pomoći boljem razvoju i očuvanju kulture i njene baštine. Kao aktivni sudionici u mogućnosti smo ukazati na prostore poboljšanja kulture koja stvara kvalitetu življenja svih nas te je izraz identiteta i naslijeđa ljudi. Potrebno je ulagati u nove kulturne sadržaje i provoditi nove kulturne projekte, zainteresirati zajednicu za kulturu, što je više nego ikad zbog utjecaja novih medija moguće putem raznih društvenih mreža. Digitalizacija snažno utječe na cijeli raspon kulturne produkcije, distribucije i reprezentacije te bi upravo iz tog razloga istu trebalo iskoristiti u svrhe promoviranja kulturne ponude mjesta, ali i u svrhu educiranja zajednice (Antolović, 2017). Također, digitalnim sredstvima na učinkovit se način omogućuje očuvanje kulturne baštine od zaborava (ibid.).

S obzirom na bogatu kulturu i težnju ka što boljem kulturnom razvoju, smatram kako prioriteti ulaganja Zagrebačke županije i Općine Pisarovina, odnosno svih županija i općina na

području Hrvatske moraju uključivati i kulturu. Općina Pisarovina ima povoljne uvjete za razvoj turizma koji nije moguć bez kulture. Ukoliko Općina želi razviti turizam i stvoriti bolju turističku ponudu, treba ulagati u istu. Kultura ne smije biti mjesto gdje će se štedjeti u proračunima, već je treba razvijati i sustavnije u nju ulagati. Potrebno je bolje i sustavnije raspolagati kulturnim politikama. Lokalnu zajednicu treba uključiti i educirati kako svojim sudjelovanjem može poboljšati kulturni razvoj. Kultura treba nas u istoj mjeri koliko i mi trebamo nju.

7 LITERATURA

1. Antolović, J. (2017). *Strategija kulturnog razvoja Zagrebačke županije: #kultura697*. Zaprešić: Impresum
2. Čolić, S. (2002). *Kultura i povijest: Socio-kulturno antropološki aspekti hijerarhizacije kulture*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada
3. Dragojević, S. i Dragičević Šešić, M. (2008). *Menadžment umjetnosti u turbulentnim vremenima*. Zagreb: Naklada Jesenski i Turk
4. Gavazzi, M. (1978). *Vrela i sudbine narodnih tradicija: Kroz prostore, vremena i ljude*. Zagreb: Sveučilišna naklada Liber
5. Gavazzi, M. (1993). *Baština hrvatskoga sela*. Zagreb: Otvoreno sveučilište
6. Hameršak M. i Marjanić S. (2010). *Folkloristička čitanka*. Zagreb: AGM
7. Katunarić, V. (2003). *Strategija kulturnog razvitka*. Zagreb
8. Magaš, D. (2013). *Geografija Hrvatske*. Zadar: Meridijani
9. Storey, J. (2015). *Cultural Theory and Popular Culture: An Introduction*. University of Sunderland

8 IZVORI

1. Cifrić, I. (2014). *Očuvanje baštine u kontekstu Europske Unije*. // Izvorni znanstveni rad. URL: https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=199136 (pristupljeno 02. rujna 2018.)
2. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=3956> (pristupljeno 27.8.2018.)
3. <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=66177> (pristupljeno 27.8.2018.)
4. Zakon.hr: *Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara*. Dostupno na: <https://www.zakon.hr/z/340/Zakon-o-za%C5%A1titi-i-o%C4%8Duvanju-kulturnih-dobara> (pristupljeno 28.5.2018.)
5. Ministarstvo kulture Republike Hrvatske: *Kulturna baština*. Dostupno na: <https://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=3639> (pristupljeno 19.5.2018.)

6. Mitrović, M. (1988). *Selo i kulturna politika*. // Izvorni znanstveni članak. URL: https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=180087 (pristupljeno 14.8.2018.)
7. Mlinar, A., i Živković, Z. (1997). *Hrvatski etno-muzeji na otvorenom*. // Izlaganje sa skupa. URL: https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=132045 (pristupljeno 14.8.2018.)
8. Općina Pisarovina: *Općina*. Dostupno na: <https://pisarovina.hr/opcina/> (pristupljeno 10.4.2018.)
9. Petrović, Ž. (2008). *Uloga Zavičajnog muzeja u očuvanju kulturnog i regionalnog identiteta u Donjoj Kupčini*. // Pregledni rad. URL: https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=58144 (pristupljeno 14.8.2018.)
10. Rihtman-Auguštin, D. (1978). *Folklor, folklorizam i suvremena publika*. // Izvorni znanstveni članak. URL: http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=118957 (pristupljeno 19.5.2018.)
11. Zagrebačka županija: *Županija: Povijest*. Dostupno na: <https://www.zagrebacka-zupanija.hr/zupanija/> (pristupljeno 10.4.2018.)

9 PRILOG

U prilogu rada nalazi se intervju koji je proveden putem maila 31. kolovoza 2018. U intervjuu su sudjelovale Direktorica Turističkog ureda TZO Pisarovina, Ivanka Rogić i Zamjenica načelnika Općine Pisarovina, Štefica Radinić.

9.1. Intervju

Zagrebačka županija predstavlja jedno od političkih i razvojnih središta, te ima dobru povezanost s gradom Zagrebom – jedna je od najbrže rastućih domaćih regija. Neizostavan dio su i bogata povijest, tradicija, kultura i očuvana priroda. Upravo za ovakav opis Županije zaslužno je svih 25 općina koje ulaze u njezin sastav jer svaka općina na svoj način pridonosi njenoj funkciji i izgledu.

- 1 Smatrate li da Županija kao takva, na isti način „vraća“ svojim Općinama?

(odgovor Direktorice Turističkog ureda, Ivanke Rogić)

Putem natječaja i javnih poziva upravnih odjela iz kulture, gospodarstva, zdravstva i socijalne skrbi, poljoprivrede, prometa i dr. Županija pridonosi razvoju Općina. Svaka općina prema svojim strategijama ima prioritete ulaganja na temelju kojih prijavljuje svoje projekte. Općina Pisarovina prvenstveno ulaže u komunalnu infrastrukturu, ceste i gospodarsku zonu.

Ističe se i da je Zagrebačka županija brojnim projektima potaknula razvoj turizma na svojem području kao npr. kroz: subvencioniranje unapređenja poslovanja i kvalitete usluga turističkih objekata, subvencioniranje organiziranog dolaska turista na područje Županije, dodjelu financijskih potpora manifestacijama značajnima za turističku ponudu te sufinanciranje projekata Turističke zajednice Zagrebačke županije.

- 2 Smatrate li da Županija svojom, bilo financijskim ulaganjima, promidžbenim materijalima (promoviranje putem raznih medija, događaja,...) pomaže konkretno, Općini Pisarovina u njenom razvoju?

(odgovor zamjenice načelnika Općine Pisarovina, Štefice Radinić)

Zagrebačka županija kroz kapitalne pomoći pomaže razvoj Općine Pisarovina. U prošloj 2017. godini Općina Pisarovina je iz županijskog proračuna ostvarila prihod u

iznosu od 1.610.467,40 kn. Dobivena sredstva namjenski su korištena za: izgradnju vodovoda, asfaltiranje cesta u Poduzetničkoj zoni, izgradnju mosta, postavljanje pametne klupe i punionice za električna vozila, opremanje dječjeg igrališta te za katastarsku izmjeru. Zagrebačka županija kroz tekuće pomoći također sufinancira provođenje Programa „Pomoć u kući starijim osobama na području Općine Pisarovina“. U 2018. godini županija će sufinancirati izgradnju i rekonstrukciju nerazvrstanih cesta, vodovoda i kanalizacije. Osim navedenog, Županija sufinancira projekte koje prijavljuje TZO Pisarovina. Županija sufinancira dvije glavne manifestacije TZ općine Pisarovina: Kupske večeri i Etno koncert u Zavičajnom muzeju Donja Kupčina.

Prednost prilikom promidžbe događanja Zagrebačka županija daje gradovima pa su općine uglavnom zanemarene. Županija financira projekte vezane uz kulturu kao što su izdanja novih publikacija Zavičajnog muzeja, otkup eksponata i sanaciju objekata u Zavičajnom muzeju.

3 Koja je razvojna strategija Općine?

(odgovor iz Predgovora načelnika Općine Pisarovina)

STRATEGIJA RAZVOJA OPĆINE PISAROVINA 2014. – 2020.

Izrada strategije pokrenuta je kako bi se kroz strateško promišljanje osmislilo načine zaustavljanja nepovoljnih Trendova: smanjenje proračunskih prihoda i pad investicija u gospodarskoj zoni Pisarovina, te osigurao, njenim stanovnicima, optimalni razvoj gospodarstva, infrastrukture i društvenog okruženje za život.

„Strategijom se određuju smjernice za stvaranje kvalitetnih uvjeta za život i rad, a nizom programa i projekata definiraju se putovi za unapređivanje cjelovitog razvoja u svim relevantnim društveno gospodarskim kategorijama: poljoprivredi, turizmu, poduzetništvu i obrtu, infrastrukturi, očuvanju kulturne baštine te razvoju društvenih djelatnosti i civilnog društva. Važno je naglasiti da je cijela Strategija temeljena na načelima održivog upravljanja i gospodarenja što će dodatno doprinijeti očuvanju prirodnih resursa koji predstavljaju velik razvojni izazov za naše gospodarstvo.

Na području Općine nalaze se plodne poljoprivredne površine i povoljni uvjeti za razvoj turizma što opredjeljuje pravce našega razvoja. Želimo, na stručnim i znanstvenim

podlogama, osigurati kvalitetno polazište za korištenje svih prirodnih, kulturno-povijesnih i geoprometnih prednosti koje imamo. Naš poseban potencijal za gospodarski razvoj predstavlja kontinentalni turizam u ruralnom prostoru, povezujući ga s inoviranom poljoprivrednom proizvodnjom.

Ukupan razvoj se usklađuje sa smjernicama EU o ruralnom razvoju, Strategijom razvoja Zagrebačke županije i Prostornim planom Općine što olakšava provođenje razvojnih ideja. Poduzetništvo i obrtništvo se planira intenzivno razvijati u formiranim Gospodarskim zonama. Zbog ukupnog položaja Općine, u odnosu na Grad Zagreb i povezanost s drugim gradovima, postoji izrazito velik interes za ulaganja u naše Gospodarske zone. Već imamo prve rezultate ulaganja, koja će uskoro ozbiljnije doprinositi razvoju Općine. Temeljna zadaća općinskog vodstva je poticanje i koordinacija gospodarskog, infrastrukturnog i društvenog razvoja zacrtanog Strategijom, koji će pozitivno utjecati na razvojne projekte.“

Kultura je cilj i sredstvo nacionalnog razvoja, barem bi trebala to biti. Ona predstavlja izgled sredine, proizlazi iz cjelokupnog načina života ljudi, otvara mogućnost proširenja značenja kulture izvan standardnih okvira. Kultura nije svrha sama sebi, već ona mnogobrojnim načinima stvara kvalitetu življenja svih nas, izraz je identiteta, povijesti i nasljeđa ljudi. Stručnjaci smatraju kako Hrvatska ima jedinstveni milje koji je očuvao karakter raskrižja kultura i civilizacija kojim bi trebalo oblikovati raznovrsnost lokalnih identiteta, od malih mjesta do gradova i razviti multikulturalnu političku i povijesnu kompetenciju. Seoska naselja bitan su element kulturnog krajolika te sačinjavaju prostorni i kulturni identitet. Dekultiviranje seoskog prostora posljedica je gospodarskog i demografskog pada sela do kojeg dolazi uslijed promjene načina života i ponašanja ljudi koji žive na selu, a sa sobom također povlači nemar i neznanje spram vrijednosti kulturnog i javnog dobra. Upravo zbog takve neaktivne kulturne politike će mnogi prostori u Hrvatskoj (p)ostati zapušteni i odbojni jer nema politike koja bi ljudima dala poticaj da više poštuju takve vrijednosti te da ujedno može privući i razna vanjska ulaganja u lokalni razvoj.

- 4 Smatrate li da Općina Pisarovina ima razvijenu kulturu, te ujedno i kulturnu ponudu?
(odgovor Direktorice Turističkog ureda, Ivanke Rogić)

Općina Pisarovina ima bogato kulturno povijesno nasljeđe važno za razvoj kulturnog turizma, koje se temelji na materijalnoj i nematerijalnoj baštini. Prepoznaje se u

običajima koje oživljavaju kulturno umjetnička društva, sakralnim građevinama kao što su kapelice i raspela na raskršćima, arheološkoj baštini (lokaliteti u pojedinim zaseocima), povijesnom graditeljskim cjelinama (dijelovi seoskih zaselaka) i graditeljskim tradicijskim okućnicama, povijesnim civilnim građevinama (npr. upravna zgrada „Jamničke kiselice“ s paviljonom „Janino vrelo“), krajobraznoj (zona vinograda oko crkve u Jamnici Pisarovinskoj, perivoj oko vile na ribnjacima) i spomeničkoj baštini (groblja). Najveći značaj je u zaštićenim kulturnim dobrima pri Ministarstvu kulture: sakralnoj drvenoj arhitekturi (kapele), crkvama u Donjoj Kupčini i Jamnici Pisarovinskoj koje datiraju iz 18.st. i graditeljskom kompleksu Zavičajnog muzeja Donja Kupčina - muzej na otvorenom. U 11 objekata Zavičajnog muzeja nalaze se etnografski predmeti, zbirke narodnih nošnji i rukotvorina, alata koji prikazuju način života kroz 20. stoljeće.

- 5 Ima li, i gdje vidite mjesta za poboljšanje? U kojoj mjeri ste zadovoljni trenutnom kulturnom ponudom Općine?

(odgovor Direktorice Turističkog ureda, Ivanke Rogić)

Trenutna kulturna ponuda nije prepoznata, ali ima potencijala. Potrebno je ulaganje u obnovu, poticanje očuvanja atraktivnih prirodnih lokacija i njihovo korištenje u turističke svrhe (npr. perivoj oko vile s ribnjacima), obnavljanje tradicijskih obrta, kreiranje dodatnih sadržaja, uređivanje kulturnih tematskih ruta (npr. ruta od kapelice do kapelice), poticanje organizacija tradicionalnih kulturnih događanja, povećanje vidljivosti, promocija.

- 6 Smatrate li da zbog nedostatka financijskih sredstava te slabog kapaciteta upravljanja baštinom Općina Pisarovina ne razvija dovoljno kulturu?

(odgovor Direktorice Turističkog ureda, Ivanke Rogić)

Zbog nedostatka sredstava uvijek se štedi na kulturi, a to povlači nedostatno ulaganje u održavanje i renovaciju, naročito ulaganje u nove sadržaje i provođenje novih projekata vezanih uz kulturu. Zbog manjka sredstava nema dovoljno osoblja, adekvatne tehničke i logističke podrške. Npr. Zavičajni muzej održavaju djelatnici Komunalnog poduzeća i zbog velikog obima posla na održavanju komunalne infrastrukture, groblja i dr., uglavnom se obavljaju samo hitni popravci na objektima muzeja.

- 7 Smatrate li da su stanovnici Općine dovoljno informirani o kulturnoj ponudi svoje sredine?

(odgovor Direktorice Turističkog ureda, Ivanke Rogić)

Starija populacija je informirana o kulturnoj ponudi iz predaji i priča predaka ili je i sama sudjelovala u stvaranju i kreiranju, a najzorniji primjer je Zavičajni muzej kojeg su osnovali mještani 1973.g. uz pomoć kustosa i suradnika Etnografskog muzeja Zagreb. Potrebno je mlađu populaciju zainteresirati i educirati i potaknuti na djelovanje i uključivanje u kreativnu politiku lokalne zajednice i nastojati ih zadržati u ruralnom prostoru kako bi se kulturna baština sačuvala i nastavila razvijati. Općenito je važno razviti svijest pojedinca i lokalne zajednice o važnosti kulturne baštine i njenog održivog korištenja.

Općina Pisarovina raspolaže brojnim kulturnim dobrima na svom području, od kojih je svakako najistaknutiji Zavičajni muzej u Donjoj Kupčini. Muzeji imaju svoje funduse, muzejsku građu o kojoj skrbe, a važnost muzeja kao institucije od općeg je interesa za cijelo društvo i doprinosi samom njegovom razvoju. No, kao stanovnica Donje Kupčine, ne mogu ne primijetiti kako taj Zavičajni muzej stoji neiskorišten i prazan većinu godine. Organizira se poneki događaj, no odaziv nije velik, a rijetkost je da dođe kakav izletnički autobus.

- 8 Smatrate li da bi se „oživljavanjem“ Zavičajnog muzeja „oživjela“ i sama kulturna i turistička ponuda Općine, što bi potaknulo i njezin daljnji razvoj?

(odgovor Direktorice Turističkog ureda, Ivanke Rogić)

„Oživljavanje“ muzeja ne može se postići bez podrške prvenstveno Općine koja bi trebala upravljati muzejom i bez stručnosti – kustosa, ali isto tako važno, bez uključivanja domaćeg stanovništva. Trenutno je u muzeju, čije upravljanje vodi Turistička zajednica općine Pisarovina, zaposlena jedna osoba na pola radnog vremena te je tako Općina Pisarovina privremeno osigurala da muzej funkcionira samostalno dok se ne nađe bolje rješenje - ustanovljenje muzeja kao ustanove.

Vezano uz navod da je muzej prazan (osim ako se pod pojmom „prazan“ misli na posjetioce) od osnutka do danas Muzej se kontinuirano popunjavao predmetima koji su polako izlazili iz uporabe u kućanstvima te ima preko 1500 predmeta i redovno se nadopunjuje novim. Godišnje se uz pomoć Županije i Općine otkupljuju eksponati u

vrijednosti 7.000-15.000 kn. Nešto manja vrijednost je darovanih predmeta od strane stanovnika općine Pisarovina, prvenstveno Kupčinaca.

Što može oživjeti muzej, ako ne aktivnosti u muzeju. U Zavičajnom muzeju u posljednjih pet godina organizirano je nekoliko tematskih i umjetničkih izložbi, koncerata tradicijske, folklorne i etno glazbe, predavanja te velik broj radionica za djecu i odrasle. Trenutno se tijekom godine održavaju radionice ručnih radova kao što su šivanje, izrada pisanica, izrada tradicijskih božićnih ukrasa i sl. Radionice pohađaju uglavnom djeca. Izdane su četiri knjige vezano uz običaje, jezik, narodna vjerovanja i način života u selu. Kako bi se potaknuo dolazak grupa u muzej, potrebna je intenzivnija promocija ponude muzeja.

Turistička zajednica promovira Zavičajni muzej putem brošura, letaka, promidžbe događanja (Etno koncert, radionice i sajmovi koji se održavaju u muzeju). Sve to nije dovoljno, posebno bez dodatnih sadržaja kao što su: ugostiteljska ponuda u sklopu muzeja, obližnji OPG koji bi ponudio domaće specijalitete i sl. Potrebno je potaknuti škole koje bi u svoje kurikulume uključile redovni obilazak Zavičajnog muzeja.

Za sve navedeno su potrebna dostatna financijska sredstva, uključivanje lokalne zajednice u kreiranje politika i razvoja te poticanje javnog i privatnog partnerstva na projektima kojima bi se pružale dodatne usluge i proizvodi u cilju privlačenja turista.

- 9 Kulturni resursi zapravo stvaraju turističke atrakcije, stvara se „brand“; zašto onda ne iskoristiti kulturnu baštinu kako bi ona privukla turiste?
(odgovor Direktorice Turističkog ureda, Ivanke Rogić)

Brand se stvara dugoročno i nastaje inicijativom najprije lokalne zajednice koja strateškim i kreativnim razmišljanjem prepoznaje i valorizira posebnosti mjesta. Daljnjim osmišljavanjem projekata, zadaća je svih sudionika i oživljavanje brenda koji aktivnostima, promocijom i direktnim kontaktom s posjetiteljima sudjeluju u kreiranju pozitivne slike brenda. Stvoriti kroz priču prepoznatljivost destinacije.

Kulturnu baštinu Općine potrebno je promovirati kao cjeloviti turistički proizvod što uključuje prirodne atrakcije, gastronomiju, rekreaciju. Potencijalnom gostu treba ponuditi više sadržaja na čemu se i radi: izrada i obilježavanje biciklističkih, tematskih ruta koje povezuju prirodne i kulturne atrakcije, događanja koja doprinose oživljavanju tradicijskih rukotvorina i zanata, nadograđivati projekte vezane uz zaštićeno područje

Natura 2000 u koje spada i dijelom Općina Pisarovina i tradicionalan način života koji se još vidi u načinu gradnje drvenih kuća i objekata.

- 10 Kada govorimo o kulturi i kulturnoj baštini Općine, ujedno govorimo i o razvoju turističke ponude i privlačenju posjetitelja. Koristi li Općina svoje potencijale što se tiče kulturne ponude, što svakako sa sobom povlači i turističku ponudu?

(odgovor Direktorice Turističkog ureda, Ivanke Rogić)

Nastavlja se dobra suradnja TZO Pisarovine i JU Zeleni prsten Zagrebačke županije na projektu obilježavanja Dana roda. Selo Donja Kupčina je selo s najviše gnijezda roda u Zagrebačkoj županiji i drugu godinu zaredom se izvrsno uklapa u događanje u Zavičajnom muzeju, nastaje zajednička manifestacija „Rodino ljeto u Kupčini“ koja objedinjuje kulturnu baštinu, tradiciju i zaštitu prirode. „Put bijelih roda“ također je zajednički projekt kojim se promovira zaštita bijelih roda, priroda i kulturna baština. Običaj Jurjeva oživljavaju kulturno umjetnička društva u suradnji s TZO Pisarovina i Općinom i na taj način doprinose kreiranju turističke ponude Općine Pisarovina. KUD-ovi svojim aktivnostima, osim očuvanja izvornog i koreografirano folklor, kao i Zavičajni muzej, osmišljavaju izložbe i radionice tradicijskih ručnih radova i zanata. Nova atrakcija je postavljanje kipa „Jana“ na centralnom trgu u Pisarovini. Kip su izradili akademski kipari i slikari Emilija Karlavaris i Izvor Oreb. Kip predstavlja djevojku u narodnoj nošnji koja zahvaća vodu na izvoru, dio je tradicije i kulture našeg kraja te privlači pozornost posjetitelja.

Na području Općine djeluju dva kulturno umjetnička društva, što zasigurno doprinosi razvoju kulture Općine, ali potiče i aktivno sudjelovanje u kulturi. Cilj KUD-ova je promicanje, razvoj i unaprjeđenje kulturno umjetničkih aktivnosti, njegovanje narodne tradicije te poticanje suvremenih umjetničkih ostvarenja na amaterskoj osnovi.

- 11 Ulaže li Općina u razvoj i poboljšanje kulturno umjetničkih društava?

(Odgovor Štefice Radinić, zamjenice načelnika)

Napomena: Na području Općine djeluju tri KUD-a: „Bratinečko srce“, „Magdalena“ Donja Kupčina i „Vrhovje“ župe Dubranec čiji članovi su iz župe Dubranec kojoj

pripada i Lučelnica i koji su članovi KUD-a „Vrhovje“ te također doprinose kulturnom razvoju Pesarovine svojim aktivnostima (predstava „Prijatelji“, izložbe, radionice, nastupi). Općina Pesarovina kroz donacije sufinancira djelovanje i rad kulturno umjetničkih društava sa svog područja. Temeljem Javnog poziva za sufinanciranje javnih potreba u kulturi, općinski načelnik donosi Odluku o dodjeli sredstava udrugama u okviru javnih potreba u kulturi. U postupku dodjele sredstava proračuna Općine Pesarovina, Povjerenstvo za provjeru ispunjavanja propisanih uvjeta ocjenjuje da li projektni prijedlozi i aktivnosti kulturno umjetničkih društava doprinose zadovoljenju javnih potreba i ispunjavanju ciljeva i prioriteta definiranih strateškim i planskim dokumentima Općine.

U 2018. godini temeljem Javnog poziva u kulturi, za programe u kulturi koje pridonose razvitku i promicanju kulturnog života Općine te za akcije i manifestacije u kulturi, dodijeljena su financijska sredstva sljedećim KUD-ovima: Kulturno umjetničko društvo „Bratinečko srce“ Bratina (iznos 50.000,00 kn), KUD „Magdalena“ Donja Kupčina (iznos 40.000,00 kn), KUD „Vrhovje“ Župe Dubranec (iznos 10.000,00 kn), Udruga Titanic 100, Bratina (iznos 5.000,00 kn).